

SANCTI MARTINI

LEGIONENSIS PRESBYTERI

EXPOSITIO IN EPISTOLAM I B. PETRI APOSTOLI.

Tempore quo post passionem, et resurrectionem, atque ascensionem Domini nostri Jesu Christi exordium sumpsit Ecclesia, quidam de gentilitate, qui transierant ad Judaismum, Deo crediderant, et pro Christi fide patiebantur, et dispersi erant. Hos confortat apostolus Petrus scribens eis a Roma tempore Claudii Cæsaris dicens: *Petrus apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificatione Spiritus, in obedientiam, et asperionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis et pax multiplicetur (I Petr. 1)*. Omnes hæ provincie superius memoratæ Græcorum sunt in Asia, sed etiam alia Bithynia est in Europa, de qua illi qui sunt in Asia, originem habuerunt. Illa quæ in Asia est Bithynia, et major Phrygia vocatur, quæ Hiera flumine a Galatia disternitur (92). Advenæ Latine, Græce *proselyti* dicuntur. Sic appellabant illos qui de gentibus nati, in Deum credere, et circumcissione accepta, Judaico more vivere juxta legem Dei volebant. Ejectos a Judæa advenas dicit, qui de gentilitate ad susceptionem legis, et postmodum ad acceptionem fidei pervenerunt. Sed et nos si veraciter cum Propheta dicere volumus, quoniam incola nos sumus apud te in terra, et peregrini sicut omnes patres nostri (Psal. xxxviii), tanquam ad nos Epistolas B. Petri apostoli scriptas credere, et ut nobis missas legere debemus. Denique in ipsis Epistolis admonet, quasi nos alibi patriam habentes, ubi ait: *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam*. Dicatur ergo apertius:

Petrus apostolus Jesu Christi, celebre videlicet nomen, electis advenis dispersionis, id est dispersis advenis ab Jerosolymis in persecutione quæ facta est sub Stephano (Act. viii), vel aliis multis persecutionibus, tum a Judæis, tum a gentibus, et pro fide Christi afflictis, et sæpe a sedibus suis expulsis. Secundum præscientiam Dei Patris, id est non nostris meritis, sed quos præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii): In sanctificatione Spiritus electis, scilicet ad hoc, ut per dationem sancti Spiritus sanctificarentur mundati ab omnibus peccatis, ut obedire inciperent

Christo, qui per inobedientiam perferant, ut aspersi sanguine Christi potestatem diaboli vitarent, sicut Israel per agni sanguinem de Ægypto exivit. In veteri lege quæcumque sanctificanda erant, sanguine hostiarum solebant aspergi (Exod. xii. Hebr. x). *Gratia, inquit, vobis et pax multiplicetur, scilicet ut quod bene cœpistis, perfecte expleatis, quia sine gratia Christi ad pacem reconciliationis ejus non pervenitur, nec aliquid potest esse nobis pacificum.*

Sequitur: *Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui per misericordiam suam magnam nos regeneravit in spem vitæ, per resurrectionem Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo*. Quasi diceret: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, hominis videlicet in mundo nati, sibi consubstantialis Filii; qui per misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vitæ: cum nostris meritis nati essemus ad mortem, sua misericordia regeneravit ad vitam. Sic nostram dilexit vitam, ut pro hac Filium eum mori disponderet; et morte per resurrectionem destructa, spem nobis exemplumque resurgendi ostenderet. Mortuus est, ne mori timeremus; surrexit, ut resurgere speremus; et hoc per resurrectionem ejus remoti ex mortuis, ubi nec senio, nec morbo, nec alia mœstitia tangeremur. In hæreditatem incorruptibilem, ne scilicet corrumpamur criminalibus; incontaminatam, ne etiam in mediocribus contaminemur; immarcescibilem, ne quotidianis et venialibus marcescamus; conservatam in cælis, ut ita servemur in anima et corpore, ut per munditiam sinus cæli, et sedes Dei. Incontaminatam, inquit, quia nec in ipsis beatorum hominum mentibus ex longo usu cœlestis illa conversatio valet aliquando vilis esse, sicut nec lux (93) præsentis sæculi valet aliquando in fastidium veri ex longo usu. Immarcescibilem, conservatam in cælis: non in tempore præsentis dandam, sed tempero prædestinato reddendam vobis in cælo; vobis, inquam, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, etc. Nullus suæ libertatis potentia custo-*

(92) Mse. mendose; determinatur.

(93) Glossa: sicut luxus.

valet in bonis, nisi ille perficiat et quo initium bonæ actionis, (94) et initium habetis laborare de fine, per fidem venturi in salutem æternam, quæ etsi modo non apparet, tamen parata est revelari, si nos fuerimus parati. *In vobis*, ait, *qui in virtute Dei custodimini*; ille scilicet, qui dedit vobis credentibus potestatem filios Dei fieri (Joan. 1), posuit in vobis illam perseverantiam per quam hæreditatem accipitis in cælis; quia qui non conservaverit disciplinam Patris, non meretur accipere hæreditatem ejus (Prov. xv). Sed de præsentis ad hoc generavit, ut essetis hæreditas ejus quos possideret, sicut aliquis homo hæreditatem. Prius nos de materia, postea secundum profectum vitam regeneravit. *In salutem*, inquit, *paratam revelari in tempore novissimo, in quo exsultabitis*. Ac si diceret: In tempore quo novissima destruetur inimica mors, exsultabitis sicut triumphatores. Sequitur: *Medicum si oportet contristari in variis tribulationibus: ut probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro quod per ignem probatur*. Ubi æterna merces tribuitur, breve et leve videtur, quod in tribulationibus sæculi æternum videbatur et grave. Patientia sanctorum auro comparatur, quia sicut in metallis nihil auro pretiosius est, ita hæc apud Deum omni est laude dignissima. Sicut enim aurum in fornace examinatur, prolatum foras cufus sit fulgoris apparebit; ita fidelium constantia inter pressuras præsentis vitæ contemptibilis videtur, sed, finito certamine, in iudicio quantæ sit gloriæ ostenditur. Unde dicitur: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv). Dicatur ergo apertius: *Nunc si oportet contristari in variis tribulationibus*, id est quia non nisi per tristitiam potest aliquis in gaudium pervenire, non oportet in variis tribulationibus sive exterioribus, sive interioribus contristari. Non conveniunt vobis ad malum, sed ut probatio fidei vestræ, et vos probati fideles in camino tribulationis, excocta omni rubigine vetustatis, apparere in futuro possitis. Plus placeat Deo summo artificii vestra fides, quam alicui artificii aurum materiale.

Inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi; quem, cum non videtis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exsultatis lætitia inenarrabili, et glorificata: reportantes fidei vestræ finem, salutem animarum vestrarum. Probatio, inquit, *vestræ fidei inveniatur in laude*, id est ut laudabiles et gloriosi sitis per constantiam in revelatione Jesu Christi, hoc est in die iudicii quando revelabitur quam magnæ potentæ sit Deus. Ac si patenter diceret: *Probatio fidei vestræ inveniatur in laudem*, cum iudex eam laudans dicet: *Esurivi et dedistis mihi manducare*, etc. (Matth. xxv). *Inveniatur et in gloriam*, cum glorificans eam dicet: *Venite, benedi-*

(94) Glossa clarius: a quo iustitiam bonæ actionis habetis. Laborate de fide per fidem venturi, etc.

cti Patris mei, percipite paratum vobis regnum ab origine mundi (ibid.). *Inveniatur in honorem*, quando dicitur: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei: et tunc iusti ibunt in vitam æternam (ibid.)*. Unde dicitur: *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus* (Joan. xii). *Exsultabitis*, ait, *lætitia inenarrabili; quia videlicet nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). *Reportantes fidei vestræ finem*: ipsum scilicet Deum, qui est finis omnis consummationis. *Salutem animarum vestrarum*: nullam amplius infirmitatem passuri. Quæ salus multum est amanda, quia de hac salute multi multum exquisierunt, quando vel quo ordine salus æterna mundo adveniret. Unde dicitur: *Multi reges et prophete voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt* (Luc. x). Unde et nunc dicitur: *De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophete, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt; scrutantes quod vel quale tempus significaret*: (95) *quia in eis Spiritus Christi prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias*. Quasi diceret apertius: De hac æterna salute, id est de adventu Christi scrutati sunt prophete in occulto, scilicet a Domino vel ab angelis. Unde unus eorum pro magno scientiæ salutaris amore vir desideriorum ab angelo appellari meruit (Dan. ix). *Qui de futura, inquit, in vobis gratia prophetaverunt: palam videlicet hominibus loquendo, et exponendo quæ in occulto internæ contemplationis ipsi cognoverant. Scrutantes quod vel quale tempus significaret; quo anno, sub quo principe, quale bellicosum, vel pacificum, vel quo ordine per partum Virginis, vel quo alio modo. Spiritus Christi in eis prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias*. Ac si diceret: Quamvis in eis esset Spiritus Christi non tantum adventum prænuntians, sed etiam passiones tardas, et diu desideratas, quæ in ipso capite sunt, et in ejus membris; quod etiam per crucem finiendus et sepeliendus esset. Archangelos et propinquos angelos vocat Spiritus Christi, per quos operatur Dominus, qui Christo sunt subjecti. *Et posteriores, inquit, glorias*. Duæ sunt glorificationes Domini secundum suscepti hominis formam: una scilicet qua surrexit a mortuis, et alia qua ascendit gloriosissime in cælum ante oculos discipulorum. Restat tertia et ipsa in conspectu hominum, cum venerit in maiestate sua, ut reddat unicuique juxta opera sua (Matth. xvi). Hæ sunt posteriores gloriæ, quas per Spiritum Christi, beatus Petrus asserit prophetis revelari. Unde etiam sequitur: *Quibus revelatum est, prophetis scilicet, quoniam non sibi metipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto*

(95) Vetus Itala: significaret, qui in eis erat, Spiritus Christi.

misso de cælo, in quem desiderant angeli prospicere. **A** Quasi filii obedientiæ estote in bono perseverantes, ut secure possitis expectare, et filii obedientes esse patri corripienti: *Non configurati prioribus ignorantia vestra desideriiis*, id est non sitis canes redeuntes ad vomitum (*II Petr. II*); quia per hoc quodammodo prius eratis excusabiles, sed jam noster veritatem secundum eum, exemplo videlicet Christi, qui vocavit vos, Sanctum, id est sanctificatum, et sanctificantem vos, ut in omni conversatione sitis sancti. Unde dicitur: *Estote et vos perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est* (*Matth. V*). Ad hoc vocavit vos, ut et ipsi sancti, id est filii ejus in omni conversatione sitis, et firmi contra vitia, et contra tribulationes, *quoniam scriptum est: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum* (*Levit. XI*). **B** Ac si diceret: Ego sum Pater vester, qui tales volo, qualis sum. Sequitur:

Et si Patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore, incolatus vestri tempore, conversamini. Ac si apertius diceretur: *Si Patrem invocatis eum*, dicendo in oratione: *Pater noster qui es in cælis* (*Matth. VI*): *qui sine acceptione personarum judicat*, id est non ut carnalis pater qui filiis peccantibus indulgentius parcere, quam servis consuevit; sed Deus Pater et servos obedientes, imo et hostes manum sibi dantes, in filios adoptat; et qui filiorum nomine videbantur honorabiles, pro inobedientia hæreditatis reddit extores. *In timore conversamini in omni tempore incolatus vestri, quia secundum uniuscujusque opus judicat.* Quasi diceret: Cavete ne per negligentiam et desidiam tanto Patre sitis indigni, et dum tempore exsilii vestri securi estis, quod absit! ad patriam beatitudinis pervenire non possitis. Ut ergo sancti esse possitis, omni tempore incolatus vestri, id est quandiu in hujus mundi exsilio estis, in timore Dei conversamini. *Beatus enim homo, qui semper est pavidus* (*Prov. XXVIII*). Ac si apertius diceret: Deum recte omnino non invocatis, si timidi et solliciti non estis. *Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis; sed pretioso sanguine, quasi Agni immaculati et incontaminati Jesu Christi, præcogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem novissimis temporibus propter vos, qui fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra et spes esset in Deo.* Quasi diceret: Quanto majus est pretium quo redempti estis a corruptione vitæ carnalis, tanto amplius timere debetis, ne revertendo ad corruptelam vitiorum, Redemptorem vestrum offendatis. Dicatur iterum apertius: *In timore Dei, et sollicitudine conversamini, scientes quod non corruptibilibus auro vel argento (quibus pretiis solent adimi peccata inter homines) redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, etiam a prævaricatione legis, sed pretioso sanguine, quia immunis a peccato, quasi quæni incontaminati aliquo actuali, et immaculati Christi ab originali; agni scilicet mansueti non*

In quem desiderant, inquit, angeli prospicere. Quasi diceret: Tanta est ejus, qui passus est pro nobis, hominis gloria posterior, ut etiam angelicæ in cælo virtutes, cum sint æterna salute perfectæ, non solum immortalis deitatis magnificentiam, sed etiam assumptæ humanitatis ejus claritatem semper aspicere gaudeant. Sed cur cernere desiderant, cujus faciem cernere nunquam cessant, nisi quia contemplatio divinæ præsentia ita angelos beatificat, ut etiam semper ejus dulcedinem quasi novam insatiabiliter esuriant? vel in quem Spiritum sanctum desiderant angeli prospicere qui tantæ majestatis est et gloriæ, ut semper ejus visio, sicut et ipsius Patris et Filii desideretur ab angelis, quem gratia divinæ pietatis ad terras, causa humanæ salutis, misit, et illustrandis fidelium mentibus infudit, ejus semper visa gloria satientur. Sequitur: *Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecti sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi; quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantia vestrae desideriiis: sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: ut et ipsi sancti in omni conversatione sitis.* *Propter quod, inquit, succincti lumbos mentis vestrae*, id est quia tanta gratia vobis est promissa, ut revelate videatis illum, quem nunc vident angeli; tanto amplius digni esse curate. *Succincti lumbos mentis vestrae*: ut etiam superfluas voluptates a corde reseceatis, et eandem gratiam percipere valeatis. *Sobrii perfecti sperate*, constantes perseverando, *in eam, quæ offertur vobis, gratiam*, id est securi expectate, incute et corpore casti. Nam qui Domino placere se non novit, merito spe bonorum carens, ne citius adveniat meritum. Offeritur gratia in revelatione Jesu Christi, id est manifestatur gratis a Christo fidelibus danda.

aperientis os suum (Act. viii), lana sua vos vestientis, id est prædicatione sua vos erudientis, et charitate reficientis. Hic tangit Leviticæ et sacerdotales celebrationes, et significat animam mundam per justitiam quæ offertur Deo. *Redempti estis*, ait, *pretioso sanguine Christi, præcogniti quidem ante constitutionem mundi*, id est præordinati a Deo, ut per eum fieret redemptio; *manifestati autem novissimis temporibus per assumptam humanitatem propter vos salvandos, qui per ipsum*, hoc est per justificationem ejus *fideles estis in Deo*, ut ipsius corporis membra; *qui suscitavit eum a mortuis tertia die*, et dedit ei gloriam in ascensione. Hoc toto non ideo quod ipse indigeret, sed *ut fides vestra et spes esset in Deo*, id est ut eandem gloriam per ipsum vos speretis habere.

Animas, inquit, *vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde diligite attentius: renati non ex semine corruptibili sed incorruptibili, per verbum Dei vivi, et permanentis, quia omnis caro fenum: et omnis gloria ejus tanquam flos feni*. Quasi diceret: Ergo invicem diligite castificantes animas vestras, ut uni sponso servent fidem in obedientia charitatis, id est ex dilectione Dei obedientes sitis ad omnia ferenda in fraternitatis amore, etiamsi fratres vobis nocent. *Simplici ex corde*, id est non aliquo commodo vel incommodo: *invicem diligite attentius*, quoniam hucusque renati estis non ex semine corruptibili sed incorruptibili. Ac patenter dicat: Ideo hoc agite, quia *non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati estis* (Joan. i). *Non ex semine corruptibili*, id est non ex lege, quæ in multis deficit, sed in Evangelio immutabili. *Per verbum Dei vivi*, inquit, *et permanentis*, id est per Filium Dei, vel per Evangelium quod corrumpi non potest. Sicut ex semine corruptibili caro, quæ corrumpitur, nascitur; sic per aquam verbo Dei consecratam vita, quæ finem nescit, tribuitur. Quod etiam aperte prophetico astruit testimonio dicens: *Quia omnis caro fenum*, id est, transitoria; et omnis gloria ejus, id est omnes delectationes carnis, *tanquam flos feni*. *Exaruit enim fenum*, id est cura, infirmitate vel morte; *et flos*, id est gloria *ejus decidit, verbum autem Domini manet in æternum*. Gloria carnis ideo *flos* dicitur, quia aliquid ex se promittit, et tamen nullum ex se profert fructum. Sicut incorruptibile est pretium Dominicæ passionis, quo redempti sumus; ita etiam incorruptibile est sacramentum sacri fontis, quo nascimur; quæ ita sibi invicem connectuntur, ut unum sine altero salutem conferre nequeant. Ita enim Dominus tempore incarnationis suæ sanguine suo omnes redemit, ut nos quoque, nostro tempore, per regenerationem baptismi ad consortium ejusdem regenerationis pervenire mereamur. Sicut ergo corruptibilis corruptibilem generat, ita verbum quod manet in æternum, dat vitam æternam renatis ex aqua et Spiritu sancto in carne

et anima (Joan. iii). Iterum subjungit dicens: *Hoc est autem verbum quod evangelizatum est in vobis*, per me scilicet, et per alios apostolos.

Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. Quasi diceret: Quia sic renati estis, et filii æterni Patris effecti; tales estote per studium bonæ conversationis, quales sunt infantes recenter nati per naturam ætatis. Dicatur ergo apertius: *Deponentes omnem malitiam*, id est voluntatem nocendi aliis; *et omnem dolum*, id est deceptionem; *et simulationes*, ne aliud in corde et aliud in ore gestetis; *et invidiam cordis*, contra aliorum felicitatem; *et omnes detractiones verbi, sicut modo geniti infantes, rationabiles sine ruga duplicitatis, lac concupiscite*, id est simplicia rudimenta fidei de uberibus matris Ecclesiæ quærite, id est de utriusque Testamenti doctoribus, qui divina eloquia scripserunt, vel viva voce prædicant: *ut in eo crescatis in salutem*, id est ut bene discendo per sacramenta Dominicæ incarnationis perveniat ad contemplationem divinæ majestatis. *Quasi modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo*. Ac si diceret: Quamvis infantes per malitiam remotam, tamen rationabiles per sapientiam, ne ratio ad versutias sæculi vos trahat, sed sine dolo sitis. Unde dicitur: *Estote prudentes, sicut serpentes, et simplices, sicut columbæ* (Matth. x). *Lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem*. Hoc loco tangit illos, qui ad audiendas lectiones sacras fastidiosi adveniunt, ignari videlicet illius sitis et esuriei, de qua Dominus ait: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam; quoniam ipsorum est regnum cælorum* (96) (Matth. v). Ideoque tardius ad perfecta salutis incrementa perveniunt, quo possint solido cibo verbi refici, id est arcana cognoscere divina, vel majora facere bona. Sequitur: *Si tamen gustatis quam dulcis est Dominus, ad quem accedentes lapidem vivum ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honorificatum*. Quasi diceret: Hoc pacto videlicet purgata cordis malitia, utilem Christi alimoniam concupiscite, si quanta sit divina dulcedo, sapitis. Nam qui nihil de ejus dulcedine gustat, non est mirum, si hunc terrestribus desideriiis sordidare non evitat. Accedite ergo ad eum, et accedentes per fidem superædificamini, super Christum fundamentum firmissimum, quia *fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* (I Cor. iii). Dicatur ergo apertius: *Ad quem accedentes*, fide et imitatione, *lapidem vivum*, super quem fundatur superna civitas, non materialem, sed vivum lapidem, qui sicut nullis contusionibus potuit dejici, sic nec illi, qui in eo sunt fundati, poterunt decipi. *Ab hominibus reprobatum*, videlicet cum dicerent: *Non habemus regem nisi Cæsarem* (Joan. x); *a Deo autem*, qui non

(96) Ita legit Maximus Taurinensis hom. iv, De jejuniis Quadragesimæ, circa finem.

nalibus desideris, quæ militiant adversus animam; **A** conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detractant, de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Hucusque nimirum beatus Petrus generaliter instruxit Ecclesiam, explicans vel beneficia, quibus Deus nos ad salutem vocare, vel dona, quibus aliquando Judæos, nunc autem nos, honorare dignatus est. Hic diversas fidelium personas solerter hortatur, ne carnaliter vivendo, se reddant indignos tantæ gratiæ Spiritus sancti, et ne degenerent a gloria nobilitatis sibi promissæ. Et primo liberos et servos, dehinc viros et mulieres, tandem seniores et adolescentes, qualiter se habere debeant, docet. Et apte liberos monet a carnalibus desideris abstinere, quia solet **B** libertas vitæ remissioris majora illecebrarum titillantium pati pericula. Dicitur ergo apertius: *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideris*. Quasi diceret: Quia jam estis misericordiam consecuti, eo minus animum terrenis rebus supponite, quo vos patriam in cælis habere memineritis. Reprobi hic habent patriam, cujus desideris inhiant, ideoque in perpetuum relegabuntur exilium, carentes voluptatibus. *Quæ militat, inquit, adversus animam; quia cum concupiscentiis blandientibus caro enerviter subjugatur, jam vitiorum exercitus firmiter adversus animam armatur. Conversationem vestram inter gentes habentem bonam, bene scilicet operando; ut in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, id est in eo quod putant vos stultos esse, quia deos eorum reliquistis, et propter peccata vestra in mundo vos affligitis. Ex bonis operibus, id est ex vestra casta conversatione vos, id est vestram dignitatem considerantes, glorificent Deum in die visitationis, in tempore scilicet retributionis. Ac si diceret: Quanta sit vobis gloria donanda per Deum, jam nunc cognoscunt increduli, cum vos instanter per omnia pericula illum sequi perspexerunt. Vel in die visitationis, quando scilicet visitabit illos Deus convertendo de malo ad bonum. Plerumque contigit, ut pagani, qui vituperabant fidem Christianorum, postea considerantes bonam eorum conversationem, Christum laudare inciperent. Sequitur: *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*. Quasi diceret: Ut conversatio vestra omnibus placeat, subditi estote omni humanæ creaturæ, fidelibus scilicet et incredulis, propter Deum, id est non resistatis alicui dignitati hominum, alicui principatui, cui vos Deus subditi voluit; quia non est potestas nisi a Deo, et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit (Rom. xiii). Creaturam per partes exponit, cum ait: *Sive regi præcellenti*, ne vel in hoc fidei et religioni Christianæ possit detrahi, quod per eam turbentur jura conditionis. Subditi etiam estote ducibus tanquam ab eo, id est a rege vel a Deo missis ad vindictam malefactorum, id est ad pœnam; et ad laudem bonorum, non quod semper ita sit, sed quæ esse debeat actio ducis, simpliciter narrat; qui etiamsi bonos damnat, non minus ad eorum laudem pertinet quod agit, si patienter improbitatem ejus tolerant boni, et sapienter ejus astutiæ resistunt. Multoties Deus aliquem malum tyrannidem exercere permittit, ut et mali confundantur, et boni magis probentur. Iterum dicit: *Quia sic est voluntas Dei, ut beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*. Ac si apertius diceret: Vere quidquid duces agant, boni laudem consequuntur, quia hoc vult Deus, qui etiam malis utitur in bonum; ut vos etiam **B** utentes illis in bonum, sive boni, sive mali sint, faciatis obmutescere ignorantiam et imprudentiam eorum; ut illi videlicet duces ignorantes, quomodo eis in bonum utamini, et per eos laudem mereamini; non inveniant quid vituperent in vobis, dum etiam ipsos honoratis, et patimini, quamvis sint immundi et indigni. *Quasi liberi, inquit, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei*. Ac si patenter dicat: Quo majori libertate apud homines utimini, eo liberius divino famulatu sitis subjugati; et non habentes libertatem vestram in velamen malitiæ, id est libertas vestra non obnubilet corda vestra; ut tanto licentius peccetis, quanto minus jugo servitii deprimimini; et ne culpam vestram nomine libertatis prætexatis. **C** Vult autem apostolus eos liberos esse a servitio culparum, ut permancant servi Creatoris boni et fideles. Unde addidit: *Sed sicut servi Dei*. Servitus Dei humilitatem requirit. Sequitur: *Omnes honorate: fraternitatem diligite*. Quasi diceret: *Quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddite (Matth. xxii)*, et unumquemque pro modo suo honorate. *Fraternitatem diligite*, hoc est inter omnia fratres amate; etiam et illos, qui conditione temporali subjecti sunt vobis, sicut fratres in Christo diligite. Item dicit: *Deum time, regem honorificate*. Ac si diceret: *Deum time, ut in omni obsequio timor Dei præcedat; regem honorificate*, quasi præcellentem videlicet a. p.iori honore veneramini. Hucusque exhortatus est liberos ad subjectionem, nunc servis loquitur, ut et ipsi subjecti sint dominis, dicens: *Servi, subditi estote in omni timore dominis*, ut nec Deum offendatis, nec dominis obedire recusetis; non tantum bonis, fide scilicet, vita, moribus: *et modestis*, id est moderate imperantibus et condonantibus; *sed etiam dyscolis*, id est indisciplinatis. Schola Græce locus dicitur, in quo ad audiendos magistros liberalium artium conveniebant. Unde schola interpretatur *vacatio*, quia ibi vacabant studiis. Scholastici igitur sunt eruditi, dyscoli vero sunt indocti et agrestes. Ecce quomodo monebat supra, subditi omni humanæ creaturæ propter Deum. Si propter Deum scientem bonam intentionem aliquis patiens verbera a domino injuste,*

cum ei bene serviat, sustinet, id est leves reputat. A tristitias, hæc est gratia, id est per hæc efficitur gratus Deo, et hoc exigit gratia fidei. Unde subjungens, ait : *Hæc est enim gratia, si propter conscientiam Dei sustinet quis tristitiam, patiens injuste.* Quasi diceret : Si injuste patimini, gratiam Dei acquiritis. *Quæ enim gratia est, si peccantes, colaphizati suffertis ?* Ac si diceret : Si vos patienter suffertis pœnas illatas a dominis, vos dico peccantes, nolendo obedire eis ; et colaphizati ab ipsis dominis, id est sæpe correcti ab illis, ut per colaphos ad obediendum induceremini, quæ gratia erit vobis inde ? Nihil propter hoc accipietis a Deo. Sed si patienter bene facientes suffertis, id est quamvis bene feceritis, mala illata a dominis suffertis, hæc est gratia apud Deum.

Multum glorificat conditionem servorum, quos bene facientes, et absque culpa vulgatos a dominis crudelibus et improbis, affirmat esse imitatores Domini passionis. Sequitur : *In hoc enim vocati estis ; quia Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus ; qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Quasi diceret : *In hoc vocati estis*, scilicet ut patiamini, et hoc exemplo Christi, quia Christus passus est pro nobis. Gaudes et in hoc, quia Christus pro te mortuus est ; attende quod sequitur : *Vobis relinquens exemplum*, tribulationum videlicet, contumeliarum, flagellorum, crucis, mortis ; ut sequamini vestigia ejus, *qui peccatum non fecit*, licet pateretur, *nec inventus est dolus in ore ejus*, a Judæis scilicet et Pharisæis observantibus eum, quia nec in verbo peccavit. *Qui cum malediceretur*, quasi seductor, et dæmoniacus, *non maledicebat*, id est non improperebat illis mala que vero in ipsis erant. *Cum pateretur*, a Judæis scilicet, non comminabatur illis. *Tradebat autem judicanti se injuste : qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum : ut peccatis mortui, justitiæ vivamus : cujus livore sanati estis. Tradebat se judicanti injuste*, illis videlicet judicantibus secundum injustam sententiam, utpote justissimus existens ; sive tradebat Deo Patri injuste judicantes, id est eos qui eum nequissime condemnabant, et neci ejus insistebant, ut supplicia sumentes erudirentur. *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*, id est pœnam pro peccatis omnium communiter debitam super lignum posito ut *peccatis mortui*, sicut ipse mortuus est corporaliter ; *justitiæ vivamus* sicut ipse vivit nova vita ; *cujus livore sanati estis*, sola scilicet dilectione, vel carne ejus facta livida in passione. Cum supra spiritualiter servos, nunc totam Ecclesiam instruit, ut etiam dominis in memoriam revocet, quid pro eorum liberatione suis actor pertulerit. Sequitur : *Eratis enim sicut oves errantes, sed (98) conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.* Tangit evangelicam parabolam, ubi pius

A pastor, relictis nonaginta novem ovibus in deserto, venit visitare unam quæ erraverat (*Matth. xviii*). Dicatur itaque apertius : *Eratis sicut oves errantes, sine pastore per vitia, dilacerati spinis vitiorum ; sed conversi estis nunc ad pastorem* : in passionem videlicet Christi, corpore et anima reversi estis ad eum, qui vos pascit verbo veritatis ; et episcopum vel visitatorem animarum vestrarum quod idem est. (99) Episcopatus autem vocabulum, ut ait beatus Isidorus, inde sumptum est, quod ille qui superefficitur, superintendat, eorum scilicet subditorum gerens, *ἐπιτοπῆν* enim Græce, Latine *intendere* dicitur. Episcopi vero Græce, Latine *speculatores* interpretantur ; nam speculator est præpositus in Ecclesia, dicitur, eo quod speculetur, atque prospiciat populorum infra se positorum mores et vitam.

B Rectissime ergo Jesus Christus dicitur episcopus, id est superintendens : quia, *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum* (*Psal. xxxiii*). Cassiodorus : Illic agit Propheta de retributionibus bonorum et malorum, ne in passionibus vel periculis justus aliqua dubietate mollescat. Quasi diceret : *Diverte a malo, inquire pacem, et ne ex infirmitate tua diffidas ; quia oculi Domini, id est respectus misericordiæ Dei super justos ; etsi, ut medicus, secat et urit, per quod videtur non exaudire, hoc facit ut sanet, et parcat in sempiternum. Et aures ejus sunt in preces eorum*, ut det quod petunt, scilicet gratiam pro gratia. Et nota quod non ait, *ad preces*, sed *in preces eorum* ; in quo notatur celeritas audiendi. Augustinus : Forte dicit malus : *Securo facio male, quia non sunt super me oculi Domini.* Ad justos Deus attendit, et me non videt. Ideo subjicit dicens : *Vultus autem Domini super facientes mala : ut perdat de terra memoriam eorum.* Quasi diceret : *Justos respicit Deus : sed ne malus putet se nesciri ; quia vultus Domini, id est cognitio Dei super facientes mala.* Non tamen eos respicit misericorditer, videlicet ut exaudiat, sed cognoscit ut puniat. Unde subdit : *Ut perdat de terra memoriam eorum*, videlicet ut nec mentio, id est intercessio fiat pro eis inter bonos, quia placeat eis justitia Dei. Unde in Evangelio ait Abraham ad divitem : *Chaos magnum firmatum est inter nos et vos* (Luc. xvi) : ut boni videlicet non possint condescendere ad eos compassione aliqua, propter confusionem peccatorum quæ admiserunt. Et vere oculi Domini super justos ; quia justus, sicut Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, Aaron, Josue, Samuel, David, et cæteri, clamaverunt ad Dominum, et ipse exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. Unde etiam Zacharias propheta ait : *Visitavit nos Oriens ex alto* (Luc. 1).

C Iterum beatus Petrus subjungens, dicit : *Similiter et mulieres subditæ sint viris suis : ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam con-*

(98) Al ms. vi in se nisi.

(99) Lib. vii Etymo'og., c. 12.

versationem vestram. Quarum sit non exterius capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus : sed qui absconditus est homo cordis, in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Videtur, quod mulieres eorum, qui in tribulatione erant, contemnebant viros ; et, ut aliis placerent, ornabant se pulchre, et hoc fieri prohibet. Ita bonas mulieres vult viris incredulis subdi, ut non solum nihil mali ad imperium eorum faciant, sed etiam in tam sancta conversatione persistent insuperabiles, ut ipsis etiam viris exemplum sint charitatis et fidei. Ac si aperte dicat : Sicut servi debent esse subditi dominis propter Deum, similiter et mulieres patientes cum sponis, et etiam ipsis sponis subditæ sint : non adulteris, sed viris suis ; ut, si qui mariti non credunt verbo Evangelii, per mulierum conversationem bene se habentium, et humiliter omnia patientium, sine verbo prædicationis lucrifiant, id est convertantur ad fidem ; considerantes tantummodo in timore sanctam conversationem vestram, habitam etiam timore Dei conservato ; quarum cultus sit non capillatura, aut aurum circumdans ; aut non sit cultus vestimentorum indumenti, non sint festiva indumenta, quibus induantur ; sed sit vobis ornatus, homo cordis interior soli Deo notus in incorruptibilitate spiritus. Spiritus dico quieti ab impugnatione vitiorum ; et modesti, ne superbiat : *Qui est in conspectu Dei locuples* ; quia talis spiritus, etsi hominibus non patet, tamen in conspectu Dei est dives. Sicut Cyprianus ait : Serico et purpura mulieres indutæ, Christum induere non possunt. Auro, margaritis, et monilibus adornatæ, ornamenta cordis et pectoris perdiderunt. Quod si Petrus mulieres quoque admonet coercendas, et ad ecclesiasticam disciplinam religiosa observatione moderandas, quæ excusare cultus suos possunt per maritum ; quanto id magis observare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec derivari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine ? Igitur quoniam exterior homo vester corruptus est, et beatitudinem integritatis, quæ proprie virginum est, habere destitistis ; imitavimini incorruptionem spiritus per abstinenciam, et quod corpore non potestis, mente perstate. Illas enim Christus divitias, et hos vestræ conjunctionis quærit ornatus. Apud Pythagoram, naturali scientiæ lege dictante, eadem sententia invenitur : Vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse.

Sequitur : *Sic enim et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris : sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans : cujus estis filiarum beneficientes, et non pertimescentes ullam perturbationem.* Quasi diceret : Sic aliquando et sanctæ mulieres, incorruptione spiritus, sperantes in Deo, etiam ante tempus gratiæ, ornabant se subjectæ propriis viris, non in ornatu vestium, sed in spirituali ; sicut Sara obediebat Abraham, etiam in his quæ gravia videbantur, dominum eum vocans ex

A reverentia (*Gen. xviii*) : *Cujus estis filiarum beneficientes*, honorando videlicet maritos ; et non pertimescentes ullam perturbationem : etiam, si aliquid mali infertur maritis, vos non inde turbemini. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impertientes honorem, tanquam et cohæredibus gratiæ, et vitæ ; ut non impediantur orationes vestræ. Si abstinemus a coitu, honorem tribuimus ; si non abstinemus, perspicuum est, honori contrarium esse concubitum. Quasi diceret : Ideo ita modeste vos habete cum uxoribus, ut non impediantur orationes vestræ ; si enim discordes fueritis, orationes vestræ Deo non placebunt. Aliter : *Ut non impediantur orationes vestræ.*

B Impediri orationes officio conjugali commemorat, quia quotiescunque uxori debitum redditur, oratio impeditur. Quod si juxta Apostoli sermonem sine internissione orandum est (*1 Thess. v*), nunquam conjugio mihi serviendum est, ne ab oratione, cui semper insistere jubeor, ulla hora impediatur. Dicat ergo beatus Petrus : Sicut præcepi uxoribus, ut per sanctam conversationem suam lucrifacerent maritos, et servirent illis ; similiter præcipio vobis, o viri, ut per vestram conversationem lucrifiant mulieres. Et custodite illas ; vos, dico, cum illis, reddendo debitum, cohædantes ; et hoc secundum scientiam, non in passionibus desiderii ; sed sicut intelligitis Deum velle, scilicet ut generetis filios in cultum unius Dei, impertientes videlicet honorem vasculo muliebri quasi infirmiori. In vestibus et aliis necessitatibus eis provideate ; etiam aliquando, si illis placet, a coitu cessate. Impendite illis honorem, qui infirmiores sunt ; impendite etiam tanquam cohæredibus gratiæ in præsentem datæ a Deo, et vitæ dandæ in futuro, vel vitæ per gratiam dandæ. Ac si patenter loqueretur, dicens : Diversas personas, diversas conditiones, diversos sexus docui, jam nunc omnes communiter admoneo, ut in causa Dominicæ fidei unum cor, et unam animam habeatis. Unde et subjungit, dicens : *In fide autem omnes unanimes in oratione estote, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.* Quasi diceret : *In fide unanimes in oratione estote*, videlicet ut nec cogitatione desperetis, ne scilicet fraternitatem destruat, et per hoc liberius a fide recedatis ; *misericordes*, condonando peccata, et eleemosynas faciendo ; *modesti*, omnia scilicet cum modo facientes ; *humiles* ne de his superbiatis.

Sequitur : *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedictes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.* Ac si apertius diceretur : *Non reddentes malum pro malo*, quid videlicet secundum justitiam sæculi in actu videretur fieri posse juste. *Nec maledictum pro maledicto*, in verbis ; sed *e contrario benedictes*, id est non solum cessetis reddere maledictum, sed etiam pro maledicto date benedictionem ; quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis, dicente ju-

dice: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv).* Vel benedictionem, qua sancti in futura vita Deum benedicent. Quod ergo quisque in futuro desiderat invenire, hoc in præsenti meditari et agere satagat, conditorem et fratrem benedical, seque dignum divina et fraterna benedictione reddat. Iterum dicit: *Qui enim vult vitam diligere, et ridere dies bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus, ne loquantur dolum. Quasi diceret: Qui vult vitam diligere, id est qui vult ostendere dilectionem se habere; et videre dies bonos, cum in hoc sæculo dies mali sint, coerceat linguam suam, interius a malo ne murmurei, et labia ejus exterius ne loquantur dolum, ne scilicet aliquid proferant dolosum. Declinet autem a malo, et faciat bonum, inquirat pacem, et sequatur eam.* Ac si dicat: Si etiam exterius occasio datur ut peccet, declinet tamen a malo, et faciat bonum, inquirat pacem, ut rem absconditam cum Deo et fratre suo, et sequatur eam, ut rem fugitivam. *Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala, judicium videlicet, vel manifestatio, vel primo loco, vel reddendo illis mala. Quia prohibuerat malum pro malo reddere, sed potius maledicentibus benedicere jussit, recte prophetico astruit testimonio, superna inspectione et malos semper et bonos videri, ut meminerimus et nostram patientiam, qua patimur malos, et nostram benevolentiam, qua persequentibus bona optamus, æterno præmio remunerandam, et persecutores digno plectendo supplicio. Si vero pœnituerint, nos quoque pro ipsorum salute quam precamur, coronam accepturos.*

Sequitur: *Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?* Ac si diceret: Ideo debetis declinare a malo, et facere bonum, quia nemo potest vos retrahere a bono; nec a corona, si persistere volueritis, imo prosunt, dum nocere cupiunt. *Sed et si quid patimini propter justitiam, beati eritis, id est, non solum nocet, quod a malis irrogatur, sed etiam prodest, quia patientiam exercet. Si verba contumeliosa, si rerum damna, si tormenta inferunt, non nocent, sed patientiam vestram exercent. Si quis autem victus his deficit, non ille qui malum intulit, sed ipse qui malum non pertulit, nocuit. Tentatur omnis domus, et ea videlicet quæ supra petram, et ea quæ super arenam fundatur, sed uni firmitas fundamenti coronam perseverantiæ tribuit, alteram vero fragilis structura stravit. Iterum subjungit dicens: *Timorem autem eorum ne timueritis, ut non conturbemini.* Quasi diceret: In futuro eritis beati, in præsenti autem ne timorem eorum timueritis, id est illa quæ in eis possunt videri timenda, ut regia potestas, et hujusmodi. Non ergo eos timueritis: *Et non conturbemini, recedendo videlicet a fide et dilectione Dei. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.* Ac si diceret:*

A Sanctitatem Christi, quam sit incomprehensibile, intimo cordis affectu intuemini, et sic ipsum Christum sancite in vobis, ut non a memoria, non ab amore recedat. Qui hanc sanctitatem non considerat, deficit ad hostis insidias. Sequitur: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.* Duobus modis de spè nostra et fide rationem reddere debemus, ut quærentibus fideliter vel infideliter, rectas causas spèi et fidei intimemus, et ipsam fidem et spem inter pressuras illibatam teneamus, ostendentes per patientiam, quam rationabiliter eam conservandam didicimus, pro cujus amore, nec adversa pati, nec mortem subire formidamus. Parati ergo semper ad satisfactionem omni nos poscenti rationem esse debemus, id est volenti mutuo percipere rationabilem pecuniam, non negemus. Unde Paulus: *In sapientia ambulato propter eos qui foris sunt: scientes quomodo oporteat singulis respondere (Coloss. iv).* Foris enim existentes, id est nondum fideles, volunt aliquid cognoscere de spe, quæ in vobis est. Qui ergo ecclesiastico utitur magisterio, doceat patientes, obstruat resultantes. Iterum dicit: *Cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam, ut in eo quod detrahunt de vobis, confundantur, qui calumniantur vestram in Christo bonam conversationem.* In ipsa doctrinæ scientia qualitatem docendi monet observari, ut humilitas et loquendo et vivendo monstretur. Quasi diceret: Cum modestia et timore rationem poscentibus reddite, id est non tantum doctrinam, sed etiam in doctrina modestiam habete, quæ est mater omnium virtutum. Vel secundum modestiam et timorem, ut quod exterius ostenditis, interius habeatis; ut, qui fidem et spem cœlestium, quam videre non possunt, in vobis irident, per vestra bona opera confundantur, quæ bona esse negare non possunt. Vel curate beneficientes, ut qui vestræ bonæ conversationis detrahunt, veniente retributionis tempore, confundantur, videntes vos cum Christo coronari, secum vero diabolium damnari. Quasi de hoc confundantur, quod calumniantur.

Sequitur: *Melius est enim beneficientes (si velis voluntas Dei) pati, quam maleficientes, quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu.* Hic illoq arguit, qui cum pro culpis arguuntur a fratribus, vel etiam pœnis coercentur, patienter tolerant. Sed si absque culpa aliquid eis a fratribus inferitur, mox corruunt in iracundiam, et qui hactenus ridebantur innoxii, per impatientiam et murmurationem reddunt se noxios. Utilius fuit Tobiam percuti cæcitate sine culpa, ut ejus probaretur patientia (Tob. ii), quam Elymas (100) magis, qui pro perfidia percussus, a creditorum societate removetur, et æternæ ultioni præparatur (Act. xiii). *Melius est, inquit, benefa-*

(100) Ms. Ermiar, 415.

cientes (ut velit voluntas Dei) pati, quam malefacientes. Ac si diceret : Ita debetis calumniatores pati et confundere, quia tutius est vobis pati pro benefactis, quam pro malefactis, ita dico, si velit voluntas Dei, quæ majorem præparat retributionem. *Nam et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.* Sic et nos semel morimur, id est temporali morte, pro qua reddetur merces æterna. Qui ergo justus patitur, Christum imitatur, qui flagellis corripitur, latroni assimilatur, qui cum Christo in cruce cognito paradisu intravit (Luc. xxiii). Qui nec flagellis corrigitur, sinistram latronem imitatur, qui propter peccata ascendit in crucem, et post crucem ruit in tartarum. *Justus inquit, pro injustis mortuus est, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.* Offert nos Christus Patri, et vitam nostram laudabilem in conspectu Patris ostendit, cum per mortificationem carnis pro illo gaudemus immolari. Vel offert nos Deo, cum absolutus carne in æternum regnum nos introducit. Sequitur :

In quo, et his qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca : in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Qui habent sensum obscuratum tenebris, merito etiam in hac vita dicuntur carcere inclusi, et in hoc interiori carcere mentis, operibus injustis gravantur, donec carne soluti, in exteriores tenebras projiciantur æternæ damnationis. Habent et justi hic carcerem, sed tribulationum, reprobi vero vitiorum. Ait enim : *In quo et his qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit.* Quasi diceret : Ille, qui nostris temporibus carne veniens, tunc vitam mundo prædicavit, ipse etiam ante diluvium eis, qui tunc increduli erant, et carnaliter vixerant, spiritu veniens prædicavit, quia per Spiritum sanctum erat in Noe, et in aliis bonis hominibus, per quorum bonam conversationem aliis malis prædicabat, ut converterentur ad bonum. Dicatur iterum apertius : *In quo, id est in quo spiritu, et his qui in carcere, tenebrarum videlicet, et infidelitatis, vel (1) carne, id est in carnalibus desideriis erant, veniens prædicavit, ideo scilicet ut illos Deo offerret, quia tunc si qui ad prædicationem Domini, quam per vitam fidelium prætendebat, credere voluissent, et ipsos offerre gaudebat Deo patri, si qui autem detrahebant de bonis quasi de malefactoribus, imminente diluvio confundeantur.* *Qui increduli fuerant aliquando, id est qui non crediderant Deo per Noe comminanti, quando exspectabant Dei patientiam, cum videlicet patientia Dei invitaret illos ad pœnitentiam, parcens illis per centum annos, quibus Noe construebat arcam, per quam ostendebatur, quid futurum esset mundo, ipsi non utebantur patientia Dei ad*

(1) Ita legit Beda et alii nonnulli, ut videre est apud Sabbatier, quapropter errat manifeste alter nis. et glossa interlinealis, dum hic corrigunt, vel carcere. Nec enim satis congrua erit expositio, in

A pœnitentiam, sed exspectabant eam, quasi semper duraturam, in qua arca pauci, qui Deo crediderant, id est, octo animæ, quæ spem octavæ diei habebant, salvæ factæ sunt per aquam. Sicut arca fabricata est de lignis levigatis, sic Ecclesia de collectione fidelium animarum : et sicut pereunte mundo pauci salvantur per aquam, sic ad comparisonem pereuntium parvus est electorum numerus, quia, *Angusta est via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam (Matth. vii).* Quod aqua diluvii nullos salvavit extra arcam positos, sed occidit, significat, omnem hæreticum, licet habentem baptismi sacramentum, non aliis, sed ipsis aquis ad inferna mergendum, quibus arca sublevatur ad cælum. Sequitur : *Quod et nunc similis formæ salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, in Deum per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, qui est in dextera Dei deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficemur : profectus in cælum subjectis angelis sibi, et potestatibus, et virtutibus.* Per illos, qui in diluvio submersi sunt, significatur mortificatio carnis, per illos vero, qui salvati sunt, signatur vivificatio spiritus. Noe, qui interpretatur requies, significat Christum, qui dat suis fidelibus requiem animarum. Dicatur itaque apertius : *Quod et nunc similis formæ salvos facit baptisma :* videlicet quod etiam nunc facit baptisma, scilicet facit salvos, baptisma dico similis formæ, id est per omnia assimilatum illi arcae ; quia quidquid ibi carnaliter, hic geritur spiritualiter. *Non carnis depositio sordium, id est non dico illud baptisma salvare, ubi tantum est depositio carnis sordium, id est tantum abluuntur caro exterius, quod et hæretici habuerunt, sed ubi est interrogatio puræ conscientiæ, id est ubi interrogatur et exigitur ad baptisma bona conscientia baptizandi, quia tale baptisma salvat, illud aliud occidit.* Interrogatio facta et tendens in Deum, ut per bonam conscientiam unum efficiatur in Deo. *Bonæ conscientiæ interrogatio in Deum, id est non sufficit baptizando habere bonam conscientiam, nisi ad interrogationem Ecclesiæ suam fidem ostendat, et hoc per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi ; ut sicut Christus resurrexit a mortuis per gloriam* D *Patris, ita purgati a vitis per aquam regenerationis, in novitate vitæ ambulemus (Rom. vi).* Quod etiam significabant octo animæ in arca salvatæ. *Per eum, inquit, qui est in dextera Dei deglutiens mortem, Quod deglutimus, agimus, ut in nostri corporis interiora assumptum, nusquam appareat. Sic Dominus mortem funditus consumpsit, ut nihil contra se valeret ; et manente specie veri corporis, abesset labes prisæ fragilitatis, quod et nobis promittitur. Unde subdidit : Ut et nos vitæ æternæ hæredes efficemur. Profectus, inquit, in cælum subjectis ange-*

carnalibus desideriis, si demas lectionem, vel carne. Nihilominus et hanc et superiorem alteram, spiritus, pro, spiritibus, in mendo cubare constat, inquit Caluet in hunc locum.

lis sibi, et potestatibus, et virtutibus. Angelus primus, potestates secundus, virtutes tertius ordo est. Semper angelos subjectos fuisse Filio Dei, non dubitanus; sed hic ideo subjectiois meminit, ut assumptam humanitatem ita in resurrectione sublimatam monstraret, quod enim angelicæ dignitatis potentia præferatur. Unde est illud: *Omnia subjecti sub pedibus ejus, oves et boves universas; insuper et pecora campi* (Psal. viii).

Augustinus: Ac si Propheta Deo Patri diceret: Omnia sub pedibus Jesu Christi Filii tui subjecti, oves scilicet, id est innocentes, tam homines quam angelos; et boves, scilicet arantes et triturantes, qui in vinea Domini vomere spiritali rura criminis conscindunt; boves dico universas. Femineo genere atitur, ut notet fructificantes, qui semine verbi Dei hominum corda fructificare faciunt, et illi sunt homines et angeli. Sequitur: *Insuper et pecora campi*. Quasi diceret: Non tantum bonos subjecti ei, sed insuper et pecora campi. Per hoc quod dicit, *insuper*, distinguit hoc a prædictis sanctis; hæc enim sunt acina, sicut prædicti sunt vinum. Malos etiam Christo subjectos vocat, quod minus videtur, quod significat cum ait, *et pecora campi*, id est carnales in amplitudine voluptatum, tanquam in latitudine camporum, non in montibus habitantes virtutum. Pecora ergo campi sunt homines, qui in carne vivunt; ubi nihil laboriosum, nihil arduum ascenditur, sed lata via est cui hærent, quæ ducit ad mortem (Matth. vii). Ude et Abel a fratre occiditur in campo (Gen. iv). Iterum subjungens, ait: Subjecti ei et volucres cæli (Psal. viii), id est, superbos. Bene [per] volucres cæli significantur superbi, de quibus dicitur: *Posuerunt in cælum os suum* (Psal. lxxii). Quorum caput dicit: *Ascendam in cælum, et exaltabo solium meum* (Isai xiv), etc. Sequitur: *Et pisces maris*, id est curiosos: *qui perambulant semitas maris*, id est qui in profundo sæculi hujus temporalia, quæ, quasi semitæ in mari, cito evanescent, pertinaci studio inquirunt. Unde recte non ait, *ambulant*, sed, *perambulant*; per hoc ostendens pertinacissimum studium inania et præterfluentia requirementum. Hæc autem tria genera vitiorum, id est voluptas carnis, curiositas, et superbia includunt omnia vitia, quæ, sicut beatus Joannes ait, sunt *concupiscentia carnis*, ambitio sæculi, id est, superbia, et *concupiscentia oculorum* (I Joan. ii). Per oculos namque curiositas maxime prævalet. De his tribus tentatus fuit Salvator, et vicit, quibus primus homo victus succubuit. Omnia ergo, ut supradictum est, quæ in cælis, in terris, et in mari sunt creata, sub pedibus Jesu Christi Dei et hominis sunt Filii subjecta, qui non propter sua, sed propter totius humani generis peccata dignatus est pati; et sicut Christus resurgens ascendit in cælum, (1) sedet ad dexteram Dei Patris; sic

A etiam per baptismum nobis viam salutis et regni cælestis introitum patriæ aperuit.

Postquam exemplum Dominicæ resurrectionis, et nostræ abluitionis de arcæ et diluvii sacramento beatus Petrus astruxit, reddidit ad hoc quod cœperat, ut imitantes Salvatorem, inter bona, quæ agimus, patienter malorum nequitiam toleremus, dicens:

Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desit a peccatis: ut jam non hominum desideris, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. Quisquis justorum corpus martyrio subjicit, nihil in mundo habens ubi peccet, hoc tantum desiderare cogitur, ut subito certamine percipiat coronam vitæ. Talium mentem semper cupit Petrus imitari; cum proposito Dominicæ passionis exemplo, nos eadem cogitatione contra nequitiam pravorum, contra oblectamenta vitiorum præcipit armari; volens intelligi, quod etiam nos in pace Ecclesiæ quiescentes, si habitum patientis iudicemus, facile, juvante Domino, lapsus peccatorum vitamus. Dicit ergo apertius princeps apostolorum Petrus: *Christo passo in carne*, non in deitate, et *vos eadem cogitatione armamini*, id est sicut ipse sponte, et nos sponte; sicut ipse toleravit omnia, et nos toleremus; et inde evenit utilitas, *quia qui passus est in carne, desit a peccatis*; quia qui timore cælestium judiciorum carnales in mente concupiscentias extinguit, jam, similis Christo crucifixo, quasi mortuus existens peccatis, Dei tantum servitio vivit: *ut jam non hominum desideris, sed voluntati Dei confirmando se in bonis operibus, quod reliquum est, in carne vivat temporis.* Dignum quippe est, ut se quisque fidelis propter æternam remunerationem, ad tolerandas tentationes et passionis corporis viriliter accingat, et sui Redemptoris imitator existat, qui suis discipulis, imo omnibus in se credentibus dicebat: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me* (Matth. xvi). Nam et ad corroborandam inter hujus sæculi adversa mentem, verba beati Job ad memoriam reducat, qui inter flagella positus, dicebat:

Sicut cervus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi (Job vii). Gregorius (3): Umbram quippe cervus desiderare est, post tentationis æstum sudoremque operis æterni refrigerii requiem quærere. Hanc namque umbram cervus ille desiderabat, qui dicebat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Domini* (Psal. xli). Augustinus: Illic determinat desiderium suum, quia poterat cervus desiderare (4) fontem intelligi causa bibendi, vel lavandi, et ostendit quia maxime causa bibendi, fontem desiderat. Quasi dicat: *Desiderat*

(2) Supp. ex Glossa, et.

(3) Lib. viii Mor., cap. 4.

(4) Ms. mendose desiderate.

anima mea ad te. Cassiodorus : Sitivit inquam et olim, non modo primum anima mea ad Deum fortem, vel fontem, id est Christum, qui est fons aquarum irriguus, unde omnia bona fluunt ; vivit (5), non ad mortua simulacra gentium. Et quid sitivit ? Venire scilicet et apparere ante faciem Dei, et hoc est : quando veniam. Quasi diceret : Cupio dissolvi, quia sitio in peregrinatione, sitio in cursu ; satiabor in adventu, sed quando veniam ! Hoc ideo ait, quia quod citius est Deo, tarde est desiderio. *Et apparebo*, inquit, quia et nos tunc apparebimus, qui modo talemus, ante faciem Dei, quia tunc videlicet cum sicuti est (I Joan. III). Dicit ergo David propheta : *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei ?* Qui quasi a labore agri æstum fugiens, acque ad obtinendam refrigerii requiem tegmen quærens, iterum dicit :

*Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei (Psal. IV). Augustinus : Tabernaculum in terra fideles sunt, in quibus iste jam miratur, scilicet, quod in corpore non regnat peccatum, sed est arma justitiæ, et quod anima obedit Deo, et tolerat aspera, et tendit in altum, et hujusmodi. Transit etiam hæc, et pervenit mente usque ad domum Dei cœlestem, et stupet : et hoc est, ideo effudi animam meam, quoniam hoc modo transibo, vel ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, id est in præsentem Ecclesiam, quæ est quædam imago et species futuræ Jerusalem ; quæ dum videtur, amplius illa desideratur, et in ista amplius gemit. Ideo dicit, ingrediar in locum tabernaculi, quia extra locum tabernaculi hujus aliquis quærens Deum, errat. Ego dico perveniens mente usque ad domum Dei, non captus desideriis sæculi. Quomodo ad secretum domus pervenis ? In voce, videlicet, exultationis, et confessionis sonus epulantis. De æterna enim festivitate sonat nescio quid canorum et dulce cordi ejus, unde raptus sicut cervus ad fontes aquarum, et mulcetur. Sequitur : *Et confessionis*, id est laudis æternæ, quæ ab angelis Deo decantatur, unde sonat ei mira suavitas. Dicit ergo beatus Job :*

Sicut cervus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui, etc. (6) Hanc umbram comprehendere Paulus anhelabat, desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo (Philip. I). Ad hanc umbram ex desiderio jam perfectione pervenerant qui dicebant : *Nos portavimus pondus dei, et æstus (Matth. XX)*. Bene autem qui desiderare umbram dicitur, cervus vocatur ; quia electus quisque, quousque infirmitatis conditione constringitur, sub dominantis jugo corruptionis, quasi sub æstus anxietate retinetur. Qui nimirum cum corruptione exutus fuerit, tunc sibi metipsi liber et tranquillus innescit. Unde etiam recte per Paulum dicitur : *Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertate gloriæ filiorum Dei (Rom. VIII)*. Electos

(5) Fort. *vivum*, ut substantivo *fontem* concordet.
(6) Greg. ubi supra.

A enim nunc pœna corruptionis deprimit, tunc autem gloria exaltabit ; et quanto ad præsentis necessitatis pondera nunc in Dei filiis de libertate nihil ostenditur, tanto vero ad subsequentis libertatis gloriam tunc in Dei famulis de servitute nihil apparebit. Creatura ergo servitute corruptionis exuta, et libertate dignitatis accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur ; quia unita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Sed quia adhuc umbram desiderat, cervus est ; quia quousque æstum tentationum et passionum tolerat, jugum miseræ conditionis portat. Ubi apte subditur : *Et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui. (7)* Mercenarius etenim cum faciendo opera conspicit, mentem protinus ex longinquitate et pondere laboris abducit. Cum vero lassescit animum ad desiderandum operis præmium revocat, vigorem mox animæ ad exercitium laboris reformat, et quod grave perpendit ex opere leve æstimat ex remuneratione. Sic electi quique, cum mundi hujus adversa patiuntur, cum honestatis contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse gravia, quibus exercentur, pensant, sed cum mentis oculum ad æternæ patriæ considerationem tendunt, ex consideratione præmii, quam sit leve quod patiuntur inveniunt. Quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione provida ex remuneratione levigatur. Hinc est quod Paulus semper semetipso robustior contra adversa erigitur, quia nimirum finem sui operis sicut mercenarius præstolatur.

C Grave namque quod sustinet æstimat, sed leve quippe hoc per præmii considerationem pensat. Ipse quippe quam sit grave quod patitur, indicat, qui in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur ; qui a Judæis quinquies quadragenas unam minus accepit ; qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium passus, nocte et die in profundum maris fuit (II Cor. II). Qui pericula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in civitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus pertulit ; qui in labore et ærumna, in jejuniis multis, in fame et siti, in vigiliis multus, in frigore et nuditate laboravit ; qui foris pugnas, intus timores sustinuit (II Cor. VII) ; qui ultra vires gravatum se asserit, dicens : *Supra modum gravati sumus, ita ut tæderet nos vivere (II Cor. I)*. Sed quomodo remunerationis linteo sudorem tanti laboris tergat, ipse denuntiat, dicens : *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. VIII)*. Finem itaque operis quasi mercenarius præstolatur, qui dum profectum remunerationis considerat, vile æstimat, quod pene deficiens laborat. Apte itaque subditur : *Sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi* Electi quippe Conditori rerum serviunt, et

(7) Greg., cap. 5.

sæpe rerum inopia coangustantur. Per amorem Deo inhaerent, et tamen subsidio vitæ præsentis egent. Qui igitur per actiones suas præsentia non quærunt, a mundi compendiis vacuos menses ducunt. Noctes quoque laboriosas tolerant, quia adversitatum tenebras non solum usque ad inopiam, sed sæpe usque ad corporis cruciatum portant. Despectum namque egestatemque perpeti, laboriosum bonis mentibus non est; sed cum usque ad afflictionem carnis adversitas vertitur, labor procul dubio ex dolore sentitur. Potest etiam non inconuenienter intelligi, quod sanctus quisque menses vacuos sicut mercenarius ducit, quia laborem jam sustinet, sed præmium necdum tenet; hoc tolerat, illud exspectat. Noctes laboriosas enumerat, quia adversitates sibi præsentis temporis sese in virtutibus exercendo coacervat. Nam si proficere in mente non appetit, minus fortasse aspera, quæ mundi sunt, sentit. Quæ enim sententia, si ad vocem sanctæ Ecclesiæ ducitur, intellectus ejus paulo subtilius indagatur. Ipsa quippe menses vacuos habet, quæ in infirmis membris suis terrenas actiones absque vitæ præmio defluentes sustinet. Ipsa noctes laboriosas enumerat, quæ in membris fortibus multiplices tribulationes portat. In hac etenim vita quædam laboriosa sunt, quædam vacua. Quædam vero vacua simul et laboriosa. Amore quippe conditoris, præsentis vitæ tribulationibus exerceri, laboriosum quidem est, sed vacuum non est. Amore autem sæculi, voluptatibus solvi, vacuum quoque est, sed non laboriosum. Amore vero ejusdem sæculi, adversa aliqua perpeti, et vacuum simul est et laboriosum, quia ex adversitate mens afficitur, et remunerationis præmio non repletur. In his itaque sancta Ecclesia, qui in ea jam positi adhuc voluptatibus defluunt, et proinde fructu operis non ditantur, menses vacuos ducit; quia vitæ tempora sine retributionis munere expendit. In his vero qui æternis desideriis dediti, mundi hujus adversa patiuntur, laboriosas noctes sancta Ecclesia numerat; quia tribulationum tenebras, quasi in caligine vitæ præsentis portat. In his autem, qui et transeuntem mundum diligunt, et tamen ejus contrarietate fatigantur, simul menses vacuos et noctes laboriosas tolerat; quia eorum vitam et retributio subsequens nulla remunerat, et præsens tribulatio angustat. Recte autem nequam dies, sed in eis menses vacuos habere se perhibet; mensium quippe nomine dierum collectio et summa signatur. Per diem ergo unaquæque actio exprimi potest, per menses autem actionum finis innuitur. Et sæpe cum in hoc mundo aliquid agimus intenta spei alacritate suspensi, hoc ipsum quod agimus, vacuum non putamus. Sed postquam ad actionum terminum pervenimus, non obtinentes quæ appetimus, laborasse nos in vacuum dolemus. Non solum igitur dies, sed et menses vacuos ducimus, cum nos in terrenis actionibus sine fructu la-

A borasse, non ex actionum principio, sed ex fine pensamus. Cum enim labores nostros adversitas sequitur, quasi vitæ nostræ vacui menses arguuntur, quia ex completionem actionum agnoscitur; quam frustra laboramus. Nox vero pro ignorantia ponitur, Paulo attestante, qui venturam vitam scientibus discipulis, ait: *Omnes vos filii lucis estis et filii diei; non sumus noctis, neque tenebrarum* (1 *Thess.* v). Quibus præmisit, dicens: *Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam sur comprehendat* (*ibid.*). Potest hoc in loco ex eorum persona vox sanctæ Ecclesiæ accipi, qui post ignorantie suæ caliginem ad amorem rectitudinis redeunt, et veritatis radiis illustrati, fletibus diluunt, quod erraverunt. Illuminatus etenim quisque respicit, quam turpe fuerit quod præsentis vitæ amore laboravit. In eis ergo sancta Ecclesia in quibus ad vitam revertitur laborem suum æstuantem servo et desideranti finem mercenario comparat, dicens: *Sicut cervus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi*. In comparatione enim duo sunt, quæ præmisit. In expressione etiam fatigationis duo subdidit. Protinus ad æstuantem quippe menses vacuos reddidit, quia quo magis æternum refrigerium quæritur, eo magis conspiciuntur, quam vacue pro ista vita laboratur. Ad præstolantem vero laboriosas noctes subintulit, quia quo magis ex termino operis præmium, quod assequamur inspicimus, eo magis ingemiscimus bonum nescisse, quod sequeremur. Unde et ipsa pœnitens cura vigilanter exprimitur, ut laboriosas noctes enumerasse diceretur; quia quanto verius ad Deum revertimur, tanto subtilius labores, quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Nam quo unicuique plus dulce sit, quod de æternis desiderat, eo et magis græ ostenditur, quod pro præsentium amore tolerabat.

(8) « Cervus dicitur, ut ait beatus Isidorus. ἀπὸ τῶν κέρατων, id est, a cornibus. Κέρατα enim Græce cornua dicuntur. Hi quippe serpentibus sunt inimici; qui cum se gravatos infirmitate perspexerint, spiritu narium eos extrahunt de cavernis, et superata pernicie venenorum pabulo reparantur. Dictamnum herbam ipsi prodiderunt. Nam ea pasti excutiunt acceptas sagittas. Mirantur autem sibilum fistularum; erectis auribus acute audiunt, submissis nihil. Si quando immensa flumina vel maria transnatant, capita clunibus præcedentium superponunt, sibi quæ invicem succedentes, nullum ponderis laborem sentiunt. »

His breviter de cervorum natura a beato Isidoro dictis, ad ea iterum necesse est, ut redeamus, quæ superius omisimus. Quisque ergo fidelis desiderii videndi Christum, qui fons est omnium bonorum,

efficiatur cervus, et propter caelestia dona patienter tolerando adversa, sit quasi mercenarius; ut, sicut ait beatus Petrus, non jam hominum desideriis sed voluntati Dei conformando se, in bonis operibus quod reliquum est in carne vivat temporis: scilicet ut moriatur mundo, et vivat Deo, libenter pro ejus amore passiones sustinendo. Dicat iterum beatus Petrus: *Sufficit præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, qui ambulaverunt, in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessionibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus, in quibus nunc obstupescunt.* Quasi diceret: Vere jam cessat a peccatis qui mortuus est in carne; quia, considerata immanitate scelerum, sufficit impendisse præteritum tempus secundum voluntatem gentium consummandam. Ita dico consummandam; quia, sicut gentes, ambulaverunt de vitio in vitium, non stabiles in uno vitio. *In quo admirantur non concurrentibus vobis in eadem luxuriæ confusionem, blasphemantes, qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.* Ac si apertius diceret: *Admirantur non concurrentibus vobis in eadem luxuriæ confusionem in qua prius currebatis, quia jam carnem vestram crucifixistis cum vitis et concupiscentiis.* Et si blasphemant vos jam segregatos a perfidia sua, tamen in vestra conversatione opera justitiæ, et pietatis videntes, mirantur; et fidem quodammodo venerantur. Quasi diceret: Ideo minus curate, si beneficientes blasphemamini a reprobis, quia et si vos tacetis, non tacebit justus judex, qui et illis blasphemix pœnam, et vobis patientiæ præmia restituat. Sequitur: *Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est; ut judicentur quidem secundum homines in carne, et vivant secundum Deum in spiritu.* Tanta cura est Deo, nos mortificari carne, vivificari spiritu, ut his quoque, qui majoribus involuti criminibus, inter mortuos erant numerandi, verbis fidei evangelizari præceperit: *Ut judicentur quidem, id est, condemnentur a seipsis, secundum homines, id est, secundum quod ad morem peccatorum (9) vixerunt in carne, hoc est in carnalibus desideriis; et, abjectis vitiis, vivant in spiritu, id est spiritualiter juxta voluntatem Dei.* Vel judicentur secundum homines, id est secundum rationem, quam Deus dedit hominibus, ut ratio ipsorum damnet mala in ipsis. Ait enim: *Omnium autem finis appropinquabit.* Quia dixerat, in judicandos vivos et mortuos; ne quis blandiretur sibi de longinquitate futuri judicii, consulte admonet, quia etsi incertus adventus extremi discriminis est, tamen certum est omnibus, quod in hac vita diu existere nequimus.

Sequitur: *Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.* Quasi diceret: Quia ergo incerta est hora mortis, estote prudentes, id est non deficientes

a fide; et vigilate in orationibus, ne animus aliquid cogitet præter id solum quod precatur. Cum ad orandum stamus, omnis carnalis cogitatio abstat. Iterum subjungit, dicens: *Ante omnia autem mutua in vobismetipsis charitatem continuam habentes; quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Ex fragilitate carnis non semper possumus orationi, et hospitalitati, vel aliis virtutibus insistere, quas per officia corporis et per opportuna tempora fieri necesse est. Ipsa autem charitas, cujus instinctu hæc foras aguntur, quæ interiori homini præsidet; semper ibidem haberi potest, quamvis non semper in publicum ostendi possit. Dicatur ergo apertius: *Ante omnia mutua in vobismetipsis charitatem continuam habentes, id est, ut intelligatis modum orandi, et impetrare possitis quod oraveritis; habete charitatem inter vos, non propter exteriora vestra sed in vobis ipsis, id est vos ipsi sitis causa dilectionis.* Charitas, inquit, operit multitudinem peccatorum, hoc est, cum per alias virtutes culpæ diluantur, maxime per charitatem, per quam proximis debita dimittimus, ut a Deo dimittatur nobis. Qui per charitatem proximum monet, increpat, castigat, per charitatem operit multitudinem peccatorum; quia qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus de morte, et operit multitudinem peccatorum. *Hospitales invicem sine murmuratione, hoc est ut de longo usu hospitalitatis non murmuraret. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterum illam administrans, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei, id est formatæ secundum desiderium uniuscujusque, sicut manna sapiebat secundum cibos quos volebant.* Iterum dicit: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei: hoc est, si quis habet scientiam loquendi, non sibi sed Deo imputet, timeatque ne præter Dei voluntatem, vel præter sanctarum Scripturarum auctoritatem, vel (10) præter fratrum utilitatem doceat, ne etiam quod docendum est, taceat.* *Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum Dominum nostrum: cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Ac si dicatur: *Si quis ministrat, elemosynam scilicet, vel aliquod bonum opus humiliter impendat, quia nihil habet a seipso quod tribuat, sed a solo Deo; ut in omnibus videlicet factis vestris, honorificetur Deus: cum omnia scilicet bene, et secundum voluntatem ejus feceritis, non vestris meritis, sed ejus gratiæ tribuatis; ut alii videntes vestra bona opera, glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v): per Jesum Christum adiutorem et mediatorem, cui est gloria, id est bona fama, et imperium, id est potestas in sæcula sæculorum. Amen.*

(9) Al. ms. peccorum: et infelice forte manus ignara emendare voluit lectionem nostri, qui peccatorum posuit, id est peccatorum, ut et Glossa.

(10) Glossa: præter utilitatem fratrem docent: et

vitiöse al. ms. præter fratrum utilitatem, ex prava intelligentia notæ frm. quæ utrumque secusum admittit juxta rationem constructionis.

Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat; sed communicantes Christi passionibus gaudeate, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudialis exsultantes. Quasi diceret: Si patimini servorem tribulationum quæ certa ratione inferuntur ad vestram probationem et gloriam, ne ideo putetis vos exsules esse a membris Christi; et nolite mirari de illationis, ut per illa tentet vos Deus, et probet; quia antiquum et frequens est, electos Dei pro æterna salute in præsentī adversa pati. *Nolite, inquit, peregrinari in fervore, id est supradicta bona facite, et pro nulla tribulatione cessate: ne (11) æstuetis vel mutari deficientes a fide: sed communicantes Christi passionibus, repræsentando, gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus, quando videlicet omne velamen auferetur, gaudeatis animo, exsultantes corpore.* Qui patitur pro nomine Christi, beatus est. Non enim debetis credere, quod sine remuneratione patiamini, sicut illi qui pro suis sceleribus patiuntur, et inviti puniuntur. Vel nemo erubescat committere scelera, pro quibus juste puniatur. Quod si patitur ut Christianus pro fide et confessione nominis Christi, non erubescat, sed potius glorificet Deum, permanens in hoc nomine, ut possit dici: Bonus est Dominus iste, qui tam fidelis habet servos. Sequitur: *Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus super vos requiescet.* Quasi diceret: Quia requiescet super vos patiente, et in præsentī ex parte ad bene operandum et in futuro perfecte ad remunerandum: quod est honoris, ut in præsentī sitis honorabiles in bonis operibus, et in futuro participes honoris Christi; et quod est gloriæ, in præsentī pura conscientia, in futuro sine omni corruptione tam in anima, quam in corpore; et quod est virtutis, et in præsentī et in futuro super diabolum et membra ejus. Et unde hæc omnia subjungit: et requiescet super vos Spiritus sanctus, qui est ejus Christi; quia ipse plene accepit, et membris suis dedit, et in futuro maxime dabit. Iterum dicit: *Nemo enim vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.* Ubi enim aliquis quasi fur patitur, ibi prorsus nulla remuneratio expectatur. Tanquam maledicus patitur, qui passionis suæ tempore in sui salutem injuria persecutoris effrenatur. *Si autem ut Christianus patitur, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine; quoniam empus est, ut incipiat judicium a domo Dei.*

Quasi diceret: Ideo patiendum est pro nomine Christi, quia cum nullum malum sine pœna possit transire, et Deus (12) in ultimo malos sit aspere judicaturus, in præsentī flagellat et corripit omnes, quos in futuro vult recipere ad salutem. Unde Salomon: *Fili, accedens ad servitum Dei præpara ani-*

(11) Apertius Glossa interlinealis: *Nolite peregrinari, vel mirari, ab amore Dei ne æstuetis deficientes a fide.*

A manu tuam ad tentationem. (Eccli. 11). Duo sunt judicia: unum occultum, pœna scilicet, quia nunc unusquisque aut exercetur ad purgationem aut monetur ad conversionem, aut, si contemnit vocantem, exercetur ad damnationem. Alterum judicium est manifestum, quo venturus est judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Nunc autem tempus est, ut Ecclesia per exercitia sæculi ad gloriam reparetur. Nunc vero reprobi *ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt* (Job, xxi). *Si autem, inquit, primum a nobis fit judicium, quis finis eorum, qui non credunt Evangelio?* Ac si apertius diceret: Si primum fit judicium a nobis, id est si hic cruciat quos amat, si flagellat filios quos recipit (Hebr. xii), quid sperare debent servi nequissimi? Sequitur: *Et si justus quidem vix salvabitur, impius et peccator ubi apparebunt?* De Proverbiis hoc assumptum est juxta veterem translationem. In nostra autem, quæ secundum Hebraicam veritatem est, ita habetur: *Si justus in terra recipit, subaudia flagella, quanto magis impius et peccator?* (Prov. xii.) Id est si tanta est fragilitas vitæ mortalis, ut nec justus quidem, qui in cælo coronandi sunt, hanc sine tribulationibus propter innumeram vitiatæ naturæ labem transeant; quanto magis hi qui a cælesti sunt gratia exortes, certum damnationis suæ perpetuæ exitum expectant? Dicatur itaque apertius: *Si justus, ille videlicet, qui verba Dei suscipit et amplectitur non sibi conscius alicujus mali, vix salvabitur, cum magno videlicet certamine æstquando, decertando: impius et peccator, ille scilicet, qui contradicit verbo Dei, ubi apparebunt?* Omnino extra Deum in fetido et horribili loco. Qui, etsi verba Dei recipit, non in eum fideliter credit; sed ipsam contemnit, et membra ejus affligit. Iterum subjungens, ait: *Hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas.* Quasi diceret: Quia judicium incipit de domo Domini, et per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum Dei (Act. xiv); hoc tantum restat illis passuris, ut quando patiuntur secundum quod Deus vult, id est propter justitiam, commendent animas suas Deo nihil de se præsumentes: ut et hic secundum quod Deus vult purget, et in futuro beatificet; quia fidelis es: bona reddendo illis, quos creavit (1 Joan. i). Patiuntur dico in benefactis, non propter peccata. Non est laboriosum Deo liberare justum; sed ut ostendatur, quod merito fuerit damnata tota humana natura, non vult facile de tanto malo nec ipse Omnipotens liberare. Propter quod peccata proclivia sunt, et laboriosa justitia, nisi Deum amantibus; sed charitas, quæ hos amantes facit, ex Deo est (1 Joan. iv). Sequitur:

Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum: qui et ejus quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator. Cum supra

(12) Glossa: *Deus malos sit judicaturus, aspere in præsentī flagellat.*

distincte monuisset liberos, servos, et viros, et mulieres; post interpositam communem exhortationem, hic alloquitur senes et juvenes, dicens: *Seniores qui in vobis sunt obsecro, consenior et testis Christi passionum.* Quasi diceret: Quia oportet pati, et qui patiuntur animas suas Deo commendant, ergo patimini et laborate pro eo. Ac si apertius diceret: *Seniores*, ætate scilicet vel etiam cura, *obsecro ego consenior*, id est simili ætate favente, qui sum *testis Christi passionum*, quia præsens Christo patiente astiti, et pro ejus nomine carcerem, et vincula pertuli, et quæ vidi de eo scripsi. *Testis*, inquit, *sum passionum Christi, et ejus etiam quæ in futuro est revelanda gloriæ, sum communicator.* Nimirum Petrus gloriæ Christi communicator existit, cum in sancto monte cœlestem gloriam vultus ejus cum Jacobo et Joanne vidit, cujus etiam sperat se participem fore: sive cum resurrectionis et ascensionis ejus potentiam cum aliis apostolis, qui affuerunt, vidit (*Matth. xvii*). Iterum dicit: *Pascite qui in vobis est gregem Dei providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum.* Sicut Dominus Petro totius gregis curam habere jussit, ita Petrus sequacibus Ecclesiæ pastoribus jure mandat, ut eum quisque, qui secum est, gregem Dei gubernatione sollicita tutetur. *Pascite*, inquit, *qui in vobis est gregem Dei*, id est qui inter vos est grex, vel vos ipsi estis grex Dei, providentes illis subditis de omnibus necessariis non coacte, id est non predicetis Evangelium propter inopiam temporalium, ut de Evangelio vivere possitis; *sed spontaneæ secundum Deum*, id est solo intuitu supernæ mercedis. Sequitur: *Neque turpis lucris gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Et cum apparuerit princeps pastorum, *percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* Quasi diceret: Nullus quæstus vos impellat; quia cuncta opera religionis debent esse voluntaria: sicut in constructione tabernaculi, quod præsentem Ecclesiæ constructionem significat, omnis multitudo filiorum Israel mente devota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi offerebat, et ipsi artifices sponte se obtulerunt (*Exod. xxxv*). *Non turpis lucris gratia*, inquit, *neque ut dominantes in cleris.* Ac si apertius diceret: Humilitatem quam subditos habere vultis, ipsi prius et actu monstretis, et animo integro servetis, ut *forma facti gregis ex animo*, per vos informetur grex ad humilitatem: et inde cum apparuerit Princeps pastorum qui prior humiliatus est, hoc præmium consequemini: percipietis videlicet immarcescibilem gloriæ coronam.

Sequitur: *Similiter adolescentes subditi estote senioribus.* Postquam seniores quomodo præsentem docuit; etiam juniores ad obediendum eorum provisioni instruit, nihilque aliud monet, nisi ut senioribus, quos plenius instruxerat, subditi sint, et exempla illorum respiciant, et imitentur. Sed ne prælati hæc audientes putarent subditis suis, et non sibi humilitatis jura esse servanda, continuo gene-

A raliter admonendo subject: *Omnes autem, et senes videlicet regendo, et juvenes oboequendo, invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Auctoritate Salomonis deterret omnes se audientes a superbia quæ diabolum dejecit (*Prov. iii*), *Deus superbis resistit*, primum videlicet diabolo, postea homini; *humilibus autem dat gratiam*, sicut omnibus pœnitentibus. Quæ est gratia quam Deus confert humilibus, subdit: *ut quo magis humiliati fuerint propter ipsum tempore certaminis, eo gloriosius exallentur tempore retributionis.* Humilitatem dicimus, vel cum aliquando aliquis pro ablendis peccatis incipit salubriter atteri; vel quando spontanea mentis devotione perfectiores Deo et proximis humiliantur; vel quando contra persecutores patientiæ virtute invictus armatur animus, et ad omne genus humilitatis sequitur congrua merces exaltationis. Iterum dicit: *Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.* Quasi diceret: Vos qui estis in hac peregrinatione, humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis, hoc est in die judicii. *Omnem*, inquit, *sollicitudinem vestram projicientes in eum quoniam ipsi cura est de vobis.* Ac si diceret: *Omnem sollicitudinem vestram*, corporis scilicet et animæ, *projicientes in eum*, sicut anchora in mari, *quoniam ipsi cura est de vobis.* Ita projicite sollicitudinem vestram in Deum, ut etiam vos collaboretis adjutrici gratiæ. Iterum subjungens ait: *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide: scien'es eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.* Quasi diceret: *Sobrii estote*, non intenti delectationibus sæculi; et vigilate in bonis operibus, quia adversarius vester diabolus circuit quærens quem devoret. Sicut rugitus leonis impedit aures, ne alium sonum excipiant; sic diabolus, fidelium mentes terrendo vel illicita suggerendo, a via veritatis, ne vocem Christi audiant, avertit. *Circuit*, ait, *quærens quem devoret*, tanquam hostis videlicet clausos obsidens muros explorat, an sit pars aliqua murorum minus stabilis. Cujus aditus, ad interiora ut penetretur, offert oculis formas illicitas et faciles voluntates, ut visu destruat vigorem; linguam convicio provocat; manum injuriis lacescentibus ad cædem instigat; honores terrenos promittit, et cœlestes adimat, et cum latenter non potest fallere, apertos addit terrores. In pace subdolos, in persecutione violentus: contra quem animus tantum debet esse paratus ad resistendum, quantum ille paratus est ad impugandum. Sequitur: *Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, medicum passos perficiet, confirmabit, solidabitque.* Quasi diceret: Vos quod e vobis est facite; Deus autem omnis gratiæ dator, fidei scilicet, spei et charitatis, et aliarum virtutum, qui vocavit nos in æternam suam gloriam, in Christo Jesu existentes ut

membra, modicum passos perficiet, illis scilicet virtutibus, quas jam habetis, super addet alias vobis necessarias; confirmabit ad tolerandas tribulationes, solidabitque membra timore, vel errore dissoluta, in unitatem videlicet Ecclesiam reducet. *Ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans et contestans hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.* Ac si diceret: *Scripsi vobis, non imperans sed obsecrans vos fortes in fide persistere; vel obsecrans et contestans auctoritate Scripturarum hanc esse veram gratiam, quam scribendo prædico; quia non est in alio aliquo salus, in quo oporteat vos salvos fieri (Act. iv): et obsecrans vos, ut faciatis hanc gratiam, in qua scilicet imbuti estis; quia hæc est vera gratia proficiens vobis. Qui gratiam spernit, non gratiam invenit, sed hanc non suam, id est non sibi utilem reddit. Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone et Marcus filius meus.* Romam Babylonem vocat, propter confusionem multiplicis idololatæ, in cuius medio sancta Ecclesia jam rudis habitabat: parva scilicet fulgebat, sicut plebs Israelitica parva numero, et captivata sedens super flumina Babylonis absentiam sanctæ terræ desolebat, nec canticum Domini in aliena terra cantabat (*Psal. cxxxvi*). Et bene dum auditores suos hortatur ad tolerantiam adversitatum præsentium, dicit Ecclesiam, quæ secum est, in Babylone constitutam, id est in confusione tribulationum, quia sancta Dei civitas a permistione et pressura diaboli non potest esse immunis. *Salutat vos etiam Marcus (evangelista) filius meus, a me videlicet baptizatus et doctus, Salutate invicem in osculo sancto, in signum scilicet communis fidei, et osculo pacifico atque columbino, non subdolo vel ficto. Gratia vobis omnibus qui estis in Christo Jesu. Amen.* Epistola ista a gratia cœpit, in gratia fluit. Quasi diceret: Quod prænominatis Ecclesiis scribo, omnibus per orbem terrarum Ecclesiis scribo.

Gratias ergo, fratres charissimi, cum beato Petro, et cum omnibus sanctis nos humiliter oportet Deo omnipotenti referre, qui ut nos redimeret de potestate inimici, proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis misericorditer morti tradidit illum, ut nos in eo æternæ vitæ participes essemus (*Rom. viii*). Tanto igitur ei magis devoti, atque ad serviendum promptiores esse debemus, quanto majora ab eo dona percepimus. Summo itaque studio mentis, et corporis munditiam diligamus, summa vigilantia, quid in conspectu ejus sit placitum, perquiramus, maculas prævæ cogitationis simul et operis a nobis expellamus, nec aliquid vitium in corde latere putemus, quia *omnia nuda sunt et aperta oculis majestatis ejus (Hebr. iv)*. Sicut enim non latet aperta operatio, sic nec occulta cogitatio, videt enim occulta qui fecit abscondita. Nam et ipse perfecte novit, quod in nobis ignoramus. Unde beatum Job

A dixisse legimus: *Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem (Job xxxiv)*. Gregorius (13): « Quid per tenebras, nisi ignorantiam, et quid per umbram mortis, nisi oblivionem, studuit signare? De quorundam quippe ignorantia dicitur: *Tenebris obscuratum habentes cor, vel intellectum (Ephes. iv)*, et rursum de oblivione, quæ in morte contingit, scriptum est: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Psal. cxv)*, quando videlicet exhibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam. » Augustinus: *Exhibit spiritus ejus, id est, anima ejus exhibit subito, quando non vult, vel scit: et exeunte spiritu revertetur in terram suam, unde cepit initium: et in illa die, mortis scilicet, peribunt, id est frustabuntur omnes cogitationes ejus quæ in diversos ambitus sæculi tendebant. Quia igitur de anima ejusque sensibus sufficienter loqui minime possumus, beatum Isidorum, Hispaniarum doctorem, quem Deus magno sapientiæ dono ditavit, interrogemus, et quidquid nobis de illius natura dixerit attentius audiamus.*

(14) « Duplex, inquit, est homo, interior scilicet et exterior. Interior homo anima, exterior vero est corpus. Anima autem a gentilibus nomen accepit, eo quod ab eis ventus crederetur. Unde et Græce ventus *ἀνεμος* dicitur, eo quod ore trahentes aerem vivere videamur. Sed apertissime falsum est, quia multo prius gignitur anima, quam concipi aer ore possit, quia jam in genitricis utero vivit. Spiritum idem esse quod animam evangelista pronuntiat de Christo dicens: *Potestatem habeo, inquit, ponendi animam meam: et iterum potestatem habeo sumendi eam (Joan. x)*. De hac quoque ipsa Domini anima passionis tempore evangelista ita protulit dicens: *Inclinato capite tradidit spiritum (Joan. xix)*. Quid est enim emittere spiritum nisi animam ponere? Sed anima diæta, propter quod vivit; spiritus autem vel pro spirituali natura vel pro eo quod inspiret in corpore. Item animum idem esse quod animam, sed anima vita est, animus consilium. Unde dicunt philosophi, etiam sine anima vitam manere, et sine mente animam durare. Unde et amentes dicuntur. Nam mentem vocari, ut sciat, animum, ut velit. Mens autem vocata eo quod emineat in anima, vel quod meminit, unde et immemores amentes dicuntur. Quapropter non anima, sed quod excellit in anima mens vocatur, tanquam caput ejus vel oculus. Unde et ipse homo secundum mentem imago Dei dicitur. Hæc autem omnia adjuncta sunt animæ et una res sunt. Pro efficientiis enim causarum diversa nomina sortita est anima. Nam et memoria mens est. Unde et immemores amentes dicuntur. Dum ergo vivificat corpus anima est, dum vult, animus est, dum scit, mens est, dum recollit, memoria est, dum rectum judicat, ratio est, dum spirat, spiritus est, dum aliquid sentit, sensus est.

(13) Lib. xxv *Mor.*, cap. 4.

(14) Lib. xi, *Etymolog.*, cap. 4.

Nam inde animus sensus dicitur, eo quod sentit, unde et sententia nomen accepit. » His breviter a beato Isidoro de animæ sensibus dicitis, ad ea iterum necesse est ut redeamus, quæ superius omisimus.

Ut ergo ait beatus Gregorius, per tenebras ignorantiam, et per umbram mortis oblivionem, quæ in morte contingere solet, intelligimus, dum quorundam intellectus ignorantiae tenebris obscuratur, et umbra mortis interveniente, oblivioni traditur quidquid in vita cogitatur. « Umbra ergo mortis quasi quædam oblivio est. Sicut enim agit mors interveniens non esse quod fuit in vita; ita interveniens agit oblivio, non esse quod fuit in memoria. Recte itaque umbra mortis dicitur, quia velut de ipsa exprimitur, dum vim illius sopiendo, sensus immutatur. Deus autem, quia mala omnium nec cogitata ignorat, nec perpetrata obliviscitur, nisi ab ejus oculis poenitendo deleantur; congrue dictum est: *Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem.* Ac si diceret: Illicito ejus judicio nullus absconditur, quia nullatenus potest, aut non videre quod facimus, aut oblivisci quod videt. Quamvis intelligi tenebræ et umbra mortis, etiam aliter possunt. Omnis namque immutatio, velut quædam mortis imitatio est. Id enim quod mutat, quasi ab eo quod erat interficit, ut desinat esse quod fuit, et incipiat esse, quod non fuit. Lumen igitur verum, Creator videlicet noster est, qui nulla mutabilitatis vicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obumbratur; sed ejus esse sine mutabilitate fulgere est, tenebræ ei vel umbra mortis dicuntur non inesse. Unde alias scriptum est: *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio* (Jac. 1). Et unde rursus Paulus dicit: *Qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem* (I Tim. vi). Sed cum cuncti noverimus, quod et humana anima, et angelici spiritus sint immortales instituti, cur ab Apostolo Deus solus immortalitatem habere perhibetur, nisi quia solus vere non moritur, qui solus nunquam mutatur? Humana quippe anima in lapsum non caderet, si mutabilis non fuisset. Quæ a paradisi quoque gaudiis expulsa, si mutabilis non esset, ad vitam minime rediret. In hoc ipsum vero quod redire ad vitam nititur, defectus suos cogitur alterna semper mutabilitate tolerare. Quia ergo ex nihilo condita, ex se nihilominus infra se tenet nisi ad boni desiderii statum artificis sui manu tebeat. Ex eo itaque quod creatura est, deorsum ire habet. Virtute namque propria in præceptis posse se ire considerat, sed ad Creatorem suum amoris manu se retinet, ne cadat, quousque ad immutabilitatem transeat; et eo vere immortia-

liter, quo immutabiliter vivat. Ipsi quoque angelici spiritus mutabiles ex natura sunt conditi, quatenus aut quæ sponte caderent, aut ex arbitrio starent. Sed quia humiliter elegerunt ei inhærere, a quo creati sunt, hanc ipsam in se mutabilitatem suam standi jam immutabilitate vicerunt, ut hoc ipsum merito transcenderent, quo naturæ suæ ordine mutabilitati subesse potuissent. Quia ergo solius divini naturæ est, umbras ignorantiae mutabilitatisque non perpeti; dicitur recte: *Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.* Lux enim æterna, quæ Deus est, quanto immutabiliter fulget, tanto penetrabiliter videt: et neque occulta nescit, quia cuncta penetrat; neque penetrata obliviscitur, quia incommutabilis durat. Proinde quoties indignum aliquid corde concipimus, toties in luce peccamus, quia ipsa nobis, et non sibi, præsentibus præsto est, et perverse gradientes in ipsa impingimus, a qua per meritum longe sumus. Cum vero nos videt non credimus, in sole oculos clausos tenemus: illum videlicet nobis abscondimus, non nos illi. Nos ergo, dum possumus, a conspectu æterni Judicis male cogitata et pejus perpetrata deleamus. Revocamus ante oculos cordis quidquid perverse egimus per nequitiam præsumptionis. Nihil sibi nostra blandiatur infirmitas; atque in his quæ recolit semetipsam delicate non palpet; sed quanto sibi male sit conscia, tanto in se benignius sit severa. Proponat contra se divinum judicium; et quæque in se sentit districte ferienda per sententiam judicis, hæc ipsa pie feriat per poenitentiam conversionis. »

Ut ergo, charissimi, superius diximus, dignum est ut cor ab immundis cogitationibus, et manus a pravis actionibus custodiamus, qui in conspectu Dei omnipotentis nihil celare possumus etiam si velimus. Ab omni inquinamento carnis ac spiritus nos ipsos purgemus; et Christi vestigia secundum beati Petri apostoli consilium, in quantum possibile est, sequamur; et si necesse fuerit, proprium pro eo sanguinem fundamus, ut in numero electorum ejus computari possimus. Ad hoc ille pro nobis passus, patiendi nobis reliquit exemplum, ut et nos pro eo passi mereamur pertingere usque ad ipsum. Maculas igitur mentis et corporis sedula lacrymarum compunctione tergamus, et illius exemplo, hujus mundi adversa libenter patiamur. Si enim compatimur et conregnabimus (II Tim. ii). Crucem itaque nostram, sicut ipse præcipit, accipiamus; indesinenter bona operando illi ministremus; ut, ubi ipse est, et nos esse possimus, ipso præstante, qui cum Patre et Spiritu sancto in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.